

ENDI ROHAT TATIMAS

Kamol Hakimov

Alisher Navoiy nomidagi TDO'TAU o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7921264>

Annotatsiya. O'zbek adabiyotining yirik vakillaridan biri bo'lgan O'tkir Hoshimovning har bir asari adabiyotimiz uchun ulkan tuhfadir. Yozuvchining hikoya, qissa-yu romanlarida bir umumiy mushtaraklik mavjud-bu ham bo'lsa, Inson Qadri.

"Urushning so'nggi qurboni" hikoyasida ham ayni shu jihat yoritiladi; adib go'yo insonlik burchlari hamda vazifalari haqida kitobxon bilan so'ylashadi, sirlashadi.

Mazkur maqolada ushbu hikoyaning turlicha yondashuvlarga sabab bo'la oluvchi muhim lavhalaridan biri haqida hikoya qilinadi.

Kalit so'zlar: urush mavzusi, noan'anaviy yondashuv, davr fojiasi, maishiy muammo, realistik hikoya, peripetiya.

NO ENJOYMENT ANYMORE

Abstract. Every work of O'tkir Hashimov, one of the great representatives of Uzbek literature, is a great gift for our literature. The writer's stories, short stories and novels have one thing in common - human dignity.

The same aspect is highlighted in the story "The Last Victim of War"; It is as if the writer talks to the reader about human duties and responsibilities.

This article tells about one of the important scenes of this story, which can cause different approaches.

Key words: war theme, unconventional approach, period tragedy, domestic problem, realistic story, peripetia.

НИКАКОГО УДОВОЛЬСТВИЯ БОЛЬШЕ

Абстрактный. Каждое произведение Ўткира Ҳашимова, одного из великих представителей узбекской литературы, является большим подарком для нашей литературы. Рассказы, рассказы и романы писателя объединяет одно – человеческое достоинство.

Этот же аспект освещен в рассказе «Последняя жертва войны»; Писатель как бы говорит с читателем о человеческих обязанностях и ответственности.

В данной статье рассказывается об одной из важных сцен этой истории, которая может вызвать разные подходы.

Ключевые слова: военная тема, нестандартный подход, периодическая трагедия, бытовая проблема, реалистический рассказ, перипетии.

Har bir voqeadan turlicha xulosaga kelish mumkin. Asosan, bir masaladagi ilk xulosalar erta uzilgan mevaga o'xshaydi-uzganingizga pushaymon bo'lasiz. Ammo shu pushaymonliklar kishini tarbiyalab, kamol topishida xizmat qiladi. Masalaning chigal bo'lgani-foydamiizga xizmat qilsa, yechimi oddiy jumboqning lazzati ham, foydasi ham yo'q hisob.

"Urushning so'nggi qurboni" hikoyasi o'quvchidan noodatiy yondashishni talab qiluvchi shunday asarlardan biridir. Kitobxon sarlavhani o'qiboq bir ko'ngilsizlikning "hidini sezadi". Va ilk mutolaadayoq "qurbon"ni ham topadi go'yo.Xulosasiga shubha ham qilmaydi hatto.Ammo...Biz o'ylagan narsa narsa bilganimiz kabi bo'lmasa-chi?!

To'qimachilik kombinatida montyor-Shoikromni urushga olishmadi. "U urush boshlanishidan sal oldin uylangan edi. Urush bo'ldi-yu, zamon o'zgarib ketdi".

Shoikrom mehnatsevar, oilaparvar; mas'uliyat va sabr degan fazilatlar unga begona emas.

Kitobxon o'zini montyor yigit o'rniga qo'yib ko'radi hamda darrov unga xayrixoh bo'ladi, uni tushuna boshlaydi, barini normal holat deb baholaydi. Hikoya tepki bosilgandayoq otilgan o'qqa o'xshaydi. Tepki bosilguniga qadar vaqt havas qilgulik emas-ku, baribir, oqibatidan ko'ra yaxshi degan xulosa bor. Katta fojiaga yo'liqqan kishi mayda yo'qotishlarni yengil qabul qiladi. Biroq ayni shu mayda ko'ngilsizliklar katta fojiaga sabab bo'lsa-chi?!

Shoikrom-murakkab obraz. O'quvchi uning tarafdori bo'la turib, bezovtalanadi to'g'ri qildimmi, deb! "Ertalab chiqib ketib yarim kechada qayt"adigan yigitning taqdiri havas qilgulik emas. Mana shu holat kitobxonni unga nisbatan rahmli qilib qo'yadi. Lekin yana shunday jihatlar ham borki, beixtiyor o'quvchi elektrik yigitdan biroz "qochadi" nariroqqa:

1) zamon og'ir bo'lsa-da, uning bolalarini nazarda tutib "Ovozini o'chir!", "Shu kunimdan ko'ra urushga borib o'lib keta qolgan yaxshiydi" fikrlari uning qo'pol, sabrsiz va qiyinchilikka bardoshsizroq ekanini ko'rsatadi;

2) xotini Xadichaning injiqligiga "bo'yin sunib" otadan qolgan hovlini o'rtadan paxsa devor bilan bo'ladi;

3) onasining barmoqlari tars-tars yorilib ketganini ilgari payqamaydi. Tun-u kun tinmay ishlovchi o'g'ilning buni payqamasligi tabiiy bir hol emasmi, desangiz, onaizorining qo'llari "ilgari ham shunaqamidi, yo'qmidi, eslay olmaydi". Demakki, avval-boshidan u ota-onasining dardlariga, holiga ancha befarq bo'lib kelgan deb baholash mumkin;

4) Shoikrom ishdan kech qaytdi. Devor ortidagi hovlidan oyisi Umri xola "sharpaday unsiz"(demak, juda ozg'in va holsiz) kirib keldi, tomirlari bo'rtib chiqqan qo'llari bilan sochilgan uvoqlarni yig'ib og'ziga solardi ona. O'g'il xotiniga onasiga ovqat suzib kelishni aytadi. Xotining uzunchoq sarg'ish yuzi qizarib, "Qolmovdi-ya" deydi. Ayoli yolg'on gapirganini sezadi, biroq indamaydi;

5) bir hovlida turib o'n kundan buyon sil kasaliga chalilib, "yerga qapishib yotgan" ukasi-Shone'matning holidan xabar olmaydi. To'g'ri, u bundan afsuslanadi, ichidan xo'rsiniq keladi. R.Thokur aytganidek, "Yaxshilik qilaman degan kishining yaxshilik qilishga vaqti bo'lmaydi". Uni bajarish kerak, vassalom!

Turk adibi Ramazan Kayanning "Dunyo bir qurbon arenasidir; bu arenada kim kimga qurbon? Umr kim uchun sarf, oldinga ildamlab ketayotgan yoshimiz kimga fido?"¹

6) xotiniga "Seniyam padaringga la'nat! Tumshug'ingning tagidan sigiringni yetaklab ketsayu, anqayib o'tirsang", deydi. Jahlini jilovlay olmaydi, bir ojizaning o'g'rilarga bas kela olmasligi haqida mulohaza qilmaydi;

7) o'zining xulosalaridan ko'ra xotining fikrlari asosli ekanligiga, ayolining pishiqligiga tan beradi. U Xadichaning qulupnayga ham o'g'ri tushishi mumkin, degan gapiga ishonqiramay turib, bir zum o'tmay "Rost-da. Xadicha yolg'on gapirmaydi", deya iqrar bo'ladi;

8) elektr o'tgan simlarni qulupnay ekilgan pushtaga tashlagach, xotini-yu bolalarini bu xavfdan ogohlantiradi-yu, devor ortidagi onasiga "tuzoq" haqida hech nima demaydi.

¹ Ramazan Kayan. Iyilik cag'risi. Istanbul, "Tirekitap", 2018, 121-bet.

Sanab o'tilgan "ayblov"lar bilan Shoikromni yomon otlikka chiqarish to'g'ri bo'lmas. Shu kabi masalalar yoritilgan aksar manbalarda musibatlariga bosh sababchi sifatida URUSH ko'rsatiladi. Buni hech kim inkor etmaydi. Biroq **davrning og'irligi-yu tirikchilikning qattiqligi insonga xatolar olamiga safar qilish uchun chipta vazifasini bajarmasligi lozim.**

Hikoyadagi takror jummalarda voqealar tuguni yechilib boradi. Umri xolaga nisbatan "sharpaday unsiz" jumlasini ikki bora qo'llanadi. Ushbu jumlada onaning adoyi tamom bo'lgani aks etmoqda. Unga madad kerak. Ona ishongan "tog' " uch marta "Menga desa otib yubormaydimi!" deb yursa! Asar voqealari fojia zarurati tomon esib boradi. Qurbon esa Ona. "Umri xolani peshin namoziga chiqarishdi. Go'ristondan chiqib kelishayotganida Shoikrom odamlarning gapini eshitib qoldi: - Urush tamom bo'пти, eshitdingizmi? Bu yangilik go'yoki Shoikrom ustidan o'qilgan "jazo kodeksi"dagi eng og'ir modda. U umrbod ruhiy qiynoqqa mahkum etadi o'zini. Ruhi bezovtaligicha qolgan Onaning o'limi Shoikromning ulg'ayishi uchun betakror bir dars, boshiga urilgan bolg'a ramzi. Qolaversa, ushbu "xushxabar" unga oliy jazo: "Urush tamom bo'пти". Fashizmning mahv etilganidan insoniyat bayram qiladi, lekin Shoikrom emas! Hammayoqda shodiyona, uning uyida-AZA! Onaning o'limiga qadar mehnatni deb belini mahkam bog'lagan yigit endi janozada bel bog'laydi. Beixtiyor uni "Urushning so'nggi qurboni" degingiz keladi.

"San'at o'zining oliy maqsadi yo'lida hasratli hayajonga ko'milgan yuksak zavqni hamda hissiyotning qayg'uli to'lqinlarini ham e'tibordan chetda qoldirmasligi lozim²." Darhaqiqat, Shiller oliy maqsadlar yo'lida dadil qadam bosishga da'vat etadi. Bu yo'ldagi har bir hodisa hikmat vazifasini o'taydi. Rus olimi Valentin Xalizev «Трагические ситуации нередко порождаются ошибками, заблуждениями, преступлениями героев, которые же оказываются их жертвами»³(Fojiaviy holatlar ko'pincha o'z xatoliklari, yanglishishlari qurboniga aylangan qahramonlar orqali tug'iladi) fikriga asoslanib, afsusga insondagi ba'zi anglamsiz holatlar sabab degan to'xtamga keladi.

"Urushning so'nggi qurboni" hikoyasida obrazlar xatti-harakatida oliy maqsadlar ko'zga tashlanmaydi, asar voqealari yuz bergan davr muhitidan buni izlash murakkab, shuningdek biroz g'alati tuyuladi. Insoniyat boshiga ulkan sinovlar yog'ilgan bir vaqtda "dard chekib, kishi axiyri inson bo'l"ishi ham oliy maqsad, ham insoniylikka sadoqat belgisi. Ayni mana shu imtihonda "qilko'priq"dan kim o'tdi yo yo'q.

Qurbon chin qurbon emas, bemahal va bemavrid qurbonning fojiasiga sababchi bo'lgan – qurbondir. U o'z xatosining qurboni; aybsizga o'z toqatsizligi, aqliy shoshqaloqligi bois adolatsiz hukm chiqargan asl qurbon, ruhiy mazlum.

² Ф. Шиллер. О трагическом искусстве. Москва, Художественной литературы, 1957, стр 53.

³ Хализев В. Теория литературы. Москва, «Высшая школа», 2004, стр 124.